

Den faluröda torpdrömmen

Drömmen om den röda lilla stugan skall människor ge upp. En socialdemokratisk kommitté, tillsatt av jordbruksminister Ingemund Bengtsson, laborerar i stället med tankar på ett 20-tal fritidsområden med koncentrerad »fritidsbebyggelse». Folk skall till och med tvingas bo i höghus i naturen! Redaktör Matti Häggström redogör i denna artikel för ett par undersökningar som visar vad människorna själva egentligen vill ha. Han påminner också om att en utredning inom Moderata samlingspartiet har lagt fram ett stort antal förslag om hur dessa önskningar skall kunna tillfredsställas. Ett är säkert: en fritidsmiljö planlagd efter det vanliga socialistiska kollektivistiska planmönstret är inte vad vanligt folk drömmer sig bort till från vardagen i städernas betongkaserner.

»Drömmer du om att skaffa ett rött litet torp för fritiden någon gång på 80-talet.

Spola den drömmen.

På din påsksemester 1984 åker du kanske tillsammans med 10 000 andra till semesterlägenheten i det stålblänkande höghuskomplexet i Lapplandsfjällen.

Eller hyr en småstuga i en fritidsby i något av landets 20 koncentrerade fritidsområden.»

Så står det i ingressen till en artikel i Aftonbladet (s) den 3 april 1972, signerad Agnes Canter och handlande om vår framtida fritidsbebyggelse. Där redogörs vidare, såvitt man kan bedöma tämligen initierat, för de stolta planer för den enskildes fritid under decennierna framöver som välvs i den sk kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden, tillsatt av jordbruksminister Ingemund Bengtsson. Han, liksom kommitténs sekreterare aktuarie Nils Ragnar Jeansson, tycker inte om människors »evigt faluröda torpdröm». Den passar nämligen inte in i socialdemokratins ideologiska planmönster, enligt vilket alla politiska lösningar nödvändigtvis skall vara kollektivistiska och centralistiska.

Den ovannämnda kommittén sägs nu planera cirka 20 koncentrerade rekreationsområden i landets naturskönaste trakter, bestående av seriebyggda stugbyar, semesterlägenheter i flervåningshus — eller rentav höghus — campingplatser, vandrarhem, hotell o d. Minst 5 000 bäddar skall produceras, eftersom annars inte tillräckligt underlag finns för den fina »service» i form av affärer, motionshallar, bio-

grafer, flygfält m m som man vill att rekreationssökande människor skall drömma om. Det är så socialdemokraterna tänker styra människornas framtida fritidsbyggande. Service och koncentration blir nyckelorden. Om gräsrotterna sedan vill ha det annorlunda, så mycket värre för gräsrotterna.

Också den socialdemokratiska bostadspolitikerna har genom sin kollektivistiska och genomreglerade utformning avlägsnat sig farligt långt från de enskilda människornas önskemål. Bostadskostnaderna är nu rekordhøga. På grund av det bristande sambandet mellan hyornas höjd och konsumenternas efterfrågan är vidare de mest eftersökta lägenheterna ofta billigast. Andelen småhus är internationellt sett synnerligen liten — bara omkring 30 procent av lägenhetsbeståndet — trots att man mycket väl vet att majoriteten bostadskonsumenter önskar bo på marken och i egna hem. Nu skall småhusbyggandet enligt inrikesminister Eric Holmqvist intensifieras. Det är ett i och för sig glädjande tecken på att även en socialdemokratisk syndare kan vakna, ehuru det som vanligt inträffar tämligen sent. Men färdigställda lägenheter beräknas numera ha en livslängd på mellan 60 och 75 år. Inom en relativt överskådlig framtid kommer därför betydligt mer än hälften av bostadskonsumenterna, vare sig de vill eller inte, att vara hänvisade till hyreshus. För allt fler av dem blir det då troligen naturligt att söka tillgodose sin längtan efter ett eget hus genom att satsa på en fritidsbostad.

Detta förhållande, plus den genom den

fortgående arbetstidsförkortningen ökande fritiden, kommer sålunda att med all sannolikhet stegra efterfrågan på sommarstugor. Man är numera helt klar över var den enskilde individen önskar att hans fritidshus skall ligga, vilken ägandeform han föredrar o s v. Med förkrossande styrka vittnar ett par på senare tid företagna undersökningar om att den dröm socialdemokraterna vill ha »spolad» alltfört är en ovedersäglig realitet.

En SIFO-undersökning

En av utredningarna har gjorts i år av SIFO på uppdrag av Näringslivets Byggnadsdelegation. Av den och av den kartläggning, som fritidsutredningen företog för bortåt 10 år sedan, kan utläsas att ungefär var femte eller var sjätte svensk disponerar ett fritidshus. I första hand var fritidsbebyggelsen koncentrerad till storstadsregionerna — Stockholm och Göteborg hade sålunda tillsammans cirka 35 procent av totalantalet fritidshus. Av dem som förfogade över fritidshus ägde 64 procent både tomt och hus, 18 procent huset men inte marken, medan återstoden, också 18 procent, varken ägde hus eller mark.

SIFO-undersökningen ställde frågan huruvida man ansåg att kommunen eller fritidshusägaren själv borde äga marken. Endast 13 procent av de tillfrågade svarade att kommunerna borde göra det, medan så mycket som 82 procent tyckte att husägaren själv borde vara ägare. 5 procent ansåg sig inte kunna ta ställning. Regeringens marklagstiftning — som dels

begränsat glesbebyggelserätten, dels inneburit åtgärder syftande till ett rent markmonopol för samhället och därmed, milt uttryckt, reducerade möjligheter för den enskilde att äga mark — har alltså haft ett ytterst ringa stöd i folkopinionen.

SIFO ställde vidare frågan om regeringens nya expropriationslag var riktig. Denna betydde alltså att kommunernas principiella rätt till tvångsinlösning av villatomter och annan mark utvidgats och nu kan ske även om kommunen inte har omedelbart behov av marken. Resultatet var likartat. 81 procent svarade att kommunerna inte borde få denna rätt, 12 procent stödde regeringens lag och 6 procent önskade inte ta ställning. Så var det med socialdemokraternas gräsrotsförankring i denna fråga!

Tekniska Högskolans utredning

I det nu föreliggande förslaget till riksplaneling förordas en styrning av fritidsboendet till vissa hårdexploaterade områden, där stugbyar skulle uppföras. Man vill alltså att människorna också på fritiden skall tvingas bo tätt och nära — förorternas betongghetton skall få sin lantliga motsvarighet. Enligt en undersökning, gjord i år av Gerhard Larsson och Ulf Stahre vid Institutionen för fastighetsteknik vid Tekniska Högskolan i Stockholm, ligger inte heller detta i linje med medborgarnas egna preferenser. Ytterligt få önskar bo i stora fritidsbyar. Man föredrar spridd eller glest grupperad fritidsbebyggelse. Begripligt nog vill man komma ut i naturen och koppla av med arbete på den

egna tomten och det egna huset. Den trängsel, regeringen är så ivrig att tillhandahålla jäktade och stressade storstadsmänniskor, är dessa inte alls intresserade av. Också serviceinrättningar av olika slag kan man mer än väl avvara under sin lediga tid. För att få fritidshuset där man vill är man dessutom beredd att acceptera betydande avstånd mellan detta och bostaden.

Socialdemokraterna har sökt kamouflera sin ideologiskt betingade förkärlek för de stora fritidsbyarna med främst två argument. Det ena är att dessa ur kostnadsynvinkel är att föredra. Även denna tes vederläggs sorgfälligt av Tekniska Högskolans utredning. Ekonomiskt står föga att vinna genom hopklumpningen till stora enheter. Redan 70—100 tomter är tillräckligt för vägar, vatten och avlopp — vid ett ökat antal minskar inte längre utgifterna för dessa ting. Stora bebyggelsegrupper innebär vidare betydande investeringar vid en ofta lång exploateringstid med åtföljande höga räntekostnader.

Det andra argumentet är att marken i Sverige inte räcker till för spridd fritidsbebyggelse. Det må vara att detta kan stämma på vissa tätorter som Stockholm och Gotland. I stort torde dock marken mer än väl förslå, även sedan vissa områden reserverats för rörlig fritidsaktivitet. Bl a bör man beakta de möjligheter som står till buds ifråga om att utnyttja befintliga jordbruk för fritidsbebyggelse. På flera håll har man redan systematiskt sökt överföra användbara bostadsbyggnader till fritidshus. Men man kan, som motions-

vägen framförts i riksdagen från Moderata samlingspartiets sida, gå betydligt längre än så. Varför inte tillåta exempelvis upp till 10 fritidshus i anslutning till ett ännu levande jordbruk? En mängd fördelar står att vinna med ett sådant arrangemang. Jordbruket bereds en bättre lönsamhet och ökade möjligheter att överleva, eftersom det kan tillhandahålla olika slags service — fiskerätt, båtuthyrning, försäljning av diverse förnödenheter m m — till fritidsbebyggarna. Dessa kan också bruka de redan existerande vägarna. Lanthandeln får ett vidgat kundunderlag under vissa tider på året. Kulturlandskapet hålls levande i och med att jordbrukarens tillfällen till lönsam verksamhet ökar, och de fritidsboende kan få en utmärkt rekreativ miljö. Det är beklagligt att de socialdemokratiska makthavarna inte sett problemet ur dessa aspekter och dragit politiska slutsatser av dem.

Så långt allehanda undersökningar. Samtliga har visat att någonting gått snett i förhållandet mellan den socialdemokratiska mark- och fritidspolitikerna och den enskildes åsikter.

Moderaternas alternativ

Moderata samlingspartiet har valt en annan väg. I en utredning, ledd av riksdagsman Bo Turesson, och framlagd på försommaren i år och kallad »Fler fritidshus i bättre miljö», understryks att politikernas skyldighet är att söka förverkliga medborgarnas berättigade förväntningar. Man anser att längtan efter ett hus på landet i en bra miljö är i högsta grad legitimt. Det

hindrar inte att även det rörliga fritidslivet behöver uppmuntras, men det är valfriheten mellan dessa båda alternativ man vill åstadkomma.

Partiet vill därför ha en annan markpolitik, som till skillnad från den nu genomdrivna inte begränsar eller hindrar människornas möjligheter att bygga och äga bostads- och fritidshus på egen mark. Man vill ha en annan planpolitik, som ger medborgarna tillfälle att på sin fritid bo i fritidshus nära orörd natur. Man vill ha en annan lokaliseringspolitik, som stimulerar spridd fritidsbebyggelse och därmed också ger glesbygdens folk bättre levnadsbetingelser. Man vill ha en annan jordbrukspolitik, som möjliggör för jordbrukaren att avstycka viss mark för fritidsbebyggelse. Därigenom åstadkoms också en bättre miljöpolitik. Slutligen vill man, för att fler människor skall få praktiska möjligheter att skaffa sig fritidsbostad, omforma skattepolitiken så att det lönar sig att arbeta och så att målsparandet till exempelvis ett fritidshus uppmuntras.

I Tekniska Högskolans undersökning heter det avslutningsvis: »Inga starka grupper i samhället har tidigare åtagit sig att stimulera den typ av fritidsbostäder, som uppenbarligen flertalet helst skulle vilja ha. Det förefaller därför vara en angelägen uppgift att ett systematiskt studium av möjligheterna till bättre konsumentanpassning kommer till stånd.»

Förvisso! Kanske man på regeringshåll förstår piken i den sista meningen även om den är grov. Med sitt utspel har dock

Moderata samlingspartiet nu gjort en insats för att i enlighet med politiska partiers uppgift tillgodose människornas välmotiverade önskemål.aktionen innebär ett ideologiskt ställningstagande för den enskilde individens prioriteringar, visioner

och rättigheter och går alltså kraftigt mot kollektivistiska och centralistiska lösningar inom ett viktigt samhällsområde. Människors dröm om det egna fritidshuset får inte de makthavande »spola» — inte ens om drömmen är faluröd!